

SIRAT-I MÜSTAKİM / SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ ŞAİRLERİNDEN NAİM HÂZİM
İLE SALÂHÎ'NİN ŞİİRLERİNDE MEHMET ÂKİF ETKİSİ

Davut ERTEM*

Öz

Sebîlürreşâd dergisinde Mehmet Âkif'ten sonra en çok şiiri yayımlanan şair olarak bilinen ve önemli bir dil bilgini olan Naîm Hâzım, Sebîlürreşâd'da neşredilen şiirlerinde ağırlıklı olarak dinî ve millî konuları işlemiştir. Sebîlürreşâd'daki şiirlerinde çoğunlukla İbni Hâzım Naîm imzasını kullanan şair, gerek dinî ve millî konularda yazılmış şiirlerinde gerekse kişisel hayatını konu ettiği şiirlerinde Balkanlarda çıkan ayaklanmalara doğrudan veya dolaylı olarak temas etmiş, isyanların ve toprak kayıplarının millette yol açtığı psikolojik tahribatı tıpkı Mehmet Âkif'in Safahat'ında özellikle de Hakk'ın Sesleri adlı bölümdeki şiirlerinde içli bir dille yansıtması gibi derinden hissederek aktarmıştır. Naîm Hâzım'ın Sebîlürreşâd'da yayımlanan şiirlerinde üzerinde önemle durduğu diğer konular ise atalet, gaflet, geri kalmışlık ve eğitimidir. Bu temaları ele aldığı şiirlerinde ve Balkan Savaşlarında yaşanan dramı ele aldığı şiirlerinde Mehmet Âkif'in etkisi altındadır. Âkif'ten etkilenen bir diğer önemli şair ise Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'dur. İslamcılık fikrine bağlı Mehmed Âkif ve arkadaşlarının eserlerinin yayımlandığı Sırât-ı Müstakîm sonraki adıyla Sebîlürreşâd'da şiirleri yayımlanan önemli bir şarih ve şair olan Salâhî mahlaslı Ali Salâhaddin Yiğitoğlu, bilhassa İslam tarihi ile ilgili manzum hikâyelerinde ve Milli Mücadele temalı şiirlerinde Mehmed Âkif üslûbunun tesirleri açıkça görülür. Gerek Dîvân'ında gerekse de Nuhbetü'l-emsâl adlı eserinde cehalet, ümitsizlik ve tembelliğin topluma zararlarını dile getirmesi, azmi, çalışmayı, güzel ahlakı, doğruluğu ve dürüstlüğü sıklıkla kullanıp yüceltmesi yönüyle de Ali Salâhaddin'de Âkif etkisinden söz etmek mümkündür. Bu çalışmada Sebîlürreşâd'ın söz konusu iki önemli şairinin aynı dergide kalem oynattıkları, çağdaşları ve fikir yoldaşları olan İstiklâl şairi Mehmet Âkif'ten tema ve üslûp bakımından ne ölçüde etkilendikleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sebîlürreşâd, Milli Mücadele, Mehmed Âkif, Naîm Hâzım, Ali Salâhaddin.

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 10.05.2023, Accepted / Kabul Tarihi: 27.07.2023

DOI: <https://doi.org/10.58852/dicd.1294933>

* Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7767-0916>

e-posta: dvtrtm@hotmail.com

Atıf/Citation: Ertem, Davut. "Sırat-I Müstakim / Sebîlürreşâd Dergisi Şairlerinden Naîm Hâzım İle Salâhî'nin Şiirlerinde Mehmet Âkif Etkisi", *Dicle İlahiyat Dergisi* 26/2 (2023), 365-382.

THE EFFECT OF MEHMET ÂKİF ON THE POETS OF NAİM HÂZİM AND SALÂHÎ FROM THE POETS OF SIRÂT AL-MUSTAQİM / SEBİLURRESHAD JOURNAL

Abstract

Naım Hâzım, who is an important language scholar and known as the poet whose poems were published the most after Mehmet Âkif in the journal *Sırat al-Mustaqım/Sebülürreshad*, mainly dealt with religious and national issues in his poems published in *Sebülürreshad*. The poet, who mostly used the signature of Ibn Hâzım Naım in his poems in *Sebülürreshad*, directly or indirectly touched the rebellions in the Balkans both in his poems written on religious and national subjects and in his poems about his personal life, and the psychological destruction caused by the uprisings and land losses in the nation was just like Mehmet Âkif's *Safahat*. In his poems, especially in the section called *Hakk'ın Sesleri*, he conveyed it with a deep feeling, as he reflected in his poems. Other issues that Naım Hâzım emphasized in his poems published in *Sebülürreshad* are laziness, heedlessness, backwardness and education. He is under the influence of Mehmet Âkif in his poems in which he deals with these themes and in his poems in which he deals with the drama of the Balkan Wars. Another important poet influenced by Âkif is Ali Salâhaddin Yigitoglu. Ali Salâhaddin Yigitoglu, an important commentator and poet whose poems were published in *Sırat al-Mustaqım*, later known as *Sebülürreshad*, where the works of Mehmed Âkif and his friends, who were committed to Islamism, were published. The influence of Mehmed Âkif style is clearly evident, especially in his verse stories about the history of Islam and his poems with the theme of the National Struggle is seen. It is possible to talk about the influence of Âkif in Ali Salâhaddin, both in his *Dīvân* and in his work *Nuhbet al-Emsâl*, in terms of expressing the harms of ignorance, hopelessness and laziness, and frequently using and glorifying perseverance, hard work, good morals, righteousness and honesty. In this study, it is discussed to what extent the two important poets of *Sebülürreshad* wrote in the same journal, and to what extent they were influenced by the contemporary and intellectual comrades, Mehmet Âkif, the poet of *Istiklal*, in terms of theme and style.

Keywords: *Sebülürreshad*, National Struggle, Mehmed Âkif, Naım Hâzım, Ali Salâhaddin.

Giriş

İslamcılık fikriyatını yaymak amacıyla 1908 yılında Mehmet Âkif'in desteği ve başarılarında Eşref Edip'in yayımladığı *Sırat-ı Müstakim* Millî Mücadele yıllarında öncü rol oynayan bir dergidir. 1908-1925 yılları arasında, 641 sayı yayımlamış olan *Sırat-ı Müstakim*, 183. sayıdan sonra *Sebülürreşâd* ismiyle yayımına devam etmiştir. Merkezi İstanbul olan ve Anadolu'nun pek çok bölgesinde de neşr edilen dergide ele alınan temel

temalar İslam ahlakı, vahdet-i İslam, Kur'an hakikatlerine ve peygamberimizin sünnetine dönüş, yanlış Batılılaşmaya karşı duruş ile Batı'nın sadece bilim ve teknolojisinin alınması üzerinedir.¹ *Sırat-ı Müstakim ve Sebîlürreşâd'da* Mehmet Âkif, Midhat Cemal (Kuntay), Tahirü'l-Mevlevî (Olgun), İbrahim Alaeddin (Gövsâ), Ferid (Kam), Şerefeddin (Yaltkaya), Osman Fahri, Hüseyin Cavid, Tepedelenizade Kamil, Mithat Cemal, Ethem Nejat, Naîm Hâzım ve Ali Salâhaddin Yiğitoğlu edebiyat alanındaki yazı ve şiirleri ile öne çıkan isimler olmuştur. Başta başyazar olarak Mehmet Âkif olmak üzere dergi yazar ve şairlerinin İstiklâl Savaşı'nda bağımsızlığımızın kazanılmasında ve İslamî Türk kültürüne önemli hizmetleri olmuştur.

Mehmet Âkif, İstiklal Marşı şairi olmasının yanı sıra kendine has fikirleri, şiirdeki güçlü dil ve anlatım özellikleri ile Türk edebiyatının önemli şairleri arasında yer alır. Şiirinin özgün özellikleri, çağdaşı olan çok sayıda şair arasında Mehmet Âkif'in özel bir yer edinmesinde etkili olmuştur. Dinî ve millî temaların işlenmesi ile ortak hissiyat bakımından çağdaşlarından ve dostlarından Tahirü'l-Mevlevî, Mithat Cemal Kuntay, Ferid Kam, Süleyman Nazif ile *Sebîlürreşâd'da* yayımlanan şiirlerinin niceliği bakımından öne çıkan Naîm Hâzım ve Ali Salâhaddin Yiğitoğlu ile ardıllarından Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek ve Cahit Zarifoğlu gibi şairler üzerinde Mehmet Âkif etkisinden söz edilebilir. Âkif'in yakın dostlarından Tahirü'l-Mevlevî, Midhat Cemal, Ferid Kam ve Süleyman Nazif ile tanışmaları, sohbetleri, mektuplaşmaları, tercüme faaliyetleri, etkileşimleri vs. konularda kaynaklarda² yeter düzeyde bilgi olmasına rağmen makale konumuz olan Naîm Hâzım ve Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun Âkif'le olan dostlukları veya yakınlıklarına dair bir tarihi arka plan bilgisi ne yazık ki tespit edemedik.

Bu çalışmada *Sebîlürreşâd* dergisinde şiirleri nicelik bakımından öne çıkan, dinî ve millî bir duyarlılığa sahip iki şair üzerinde (Naîm Hâzım, Ali Salâhaddin Yiğitoğlu) Mehmet Âkif'in ne ölçüde etkili olduğu, şiirlerini tema ve söyleyiş bakımından nasıl beslediği ele alınmıştır.

1. Naîm Hâzım ve Ali Salâhaddin'de Mehmet Âkif Etkisi

1.1. Naîm Hâzım'ın Muhtasar Hayatı ve Çalışmaları

Mehmet Âkif'in başyazar olduğu *Sebîlürreşâd* dergisinde Mehmet Âkif'ten sonra en çok şiiri yayımlanan şair Naîm Hâzım'dır. Müderris Hâzım Efendi'nin oğlu olan Naîm Hâzım Efendi, 1307(1889) yılında Hamidiye İbtidaî Mektebi'nde ilk öğrenimini

¹ Adem Efe, "Sebîlürreşâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/251-253.

² Geniş bilgi için bk.Eşref Edip Fergan, Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, haz. Fahrettin Gün (İstanbul: Beyan Yayınları, 2010), Ummana Dökülen Irmaklar - Mehmet Akif Ersoy'un Dost Çevresi, haz. İbrahim Öztürkçü - Turgay Anar (İstanbul: Pendik Belediyesi, 2017)

tamamlar. ³ 1902 yılında hafız olur ve adına bir hafızlık töreni düzenlenir. ⁴ İlim ve hakikate karşı fitraten duyduğu aşırı arzusunu medrese eğitimi tam olarak tatmin edemediğinden kendisi gayretleriyle özel araştırmalara başlar. ⁵ Ünlü hocalardan dersler alır, çok sayıda kitap ve dergi edinir.

Arap ve Fars dilleri konusunda kendini iyi yetiştirir.⁶ Öyle ki II. Meşrutiyetten sonra Beyrut ve Arapça şiirlerini gönderir ve şiirleri bu gazetelerde yayımlanır. Yağmurlu Medresesi'nden mezun olduktan sonra 1910 yılında Konya Fethiye Medresesi müderrisliğine ardından 1915 yılında Dârü'l-hilâfe müderrisliğine tayin olunur. Bu medresede edebiyat, Türkçe, Farsça ve psikoloji dersleri verir. Sahn Medresesi'nde ise Arap dili ve edebiyatı, mantık ve kelâm dersleri verir.⁷ 1 Eylül 1332 tarihinde İttihat ve Terakki Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak tayin edilir. Uzun bir süre, Askerî İdadî'nin edebiyat ve Türkçe derslerini verir.⁸ Konya İdadîsi'ndeki öğretmenliğinden sonra aktif politik yaşamı başlar. Naîm Hâzım, altı dönem Konya vilayetinden milletvekili seçilir. Çok partili hayata geçişte Serbest Cumhuriyet Fırkası girişimi başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra yurt gezisine başlayan Mustafa Kemal'in 1931 yılında 18 Şubat ve 1 Mart arası gerçekleşen Konya vilayeti gezisine dair izlenimler, Naîm Hâzım'la ilişkilidir. 1923 yılında milletvekili olduktan sonra fikrî yönünün yanı sıra dil hakkındaki düşünceleri de değişmeye başlamıştır. Türk dilinin Arap dili üzerinde etkisi olduğu yönündeki ilk tezi veya fikri Arapçanın kökeninde Türkçenin bulunduğu tezine dönüşmüştür. Önceden *Türk Kökleri Arap Dilini Nasıl Doğurmuş* başlıklı bir makale yayımlamış olan Naîm Hâzım, Türk ve Sâmi dilleri arasındaki akrabalıkla ilgili bir bildiri sunmuş ve 1936 yılında düzenlenen Üçüncü Kurultay'da yine Türkçenin sadece Arapça ile olan akrabalık ilişkisine, bu kez Güneş Dil Teorisi'nin çerçevesinde dönmüştür.⁹

1934 yılında soyadı konusunda düzenlenen bir toplantıda Mustafa Kemal'e layık bir soyadı bulmak için dilciler ve tarihçiler müzakerelerde bulunur. Dil bilgini ve şair Naîm Hâzım, "Türklüğü kurtarmış ve Türk'e her alanda atalık yapmış olan büyük gazimize 'Atatürk' soyadını verelim." önerisinde bulunur. Gazi, Naîm Hâzım'ın bu teklifini uygun görür. Konuya ilişkin kaynaklar Mustafa Kemal'in bu tekliften memnun olduğunu ve Naîm Hâzım'a teşekkür ederek memnuniyetini ifade ettiğini yazar. Daha

³ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001), 4383.

⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi 3. Dönem 1927 - 1931* (Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1995), 2/ 549.

⁵ Saadettin Nüzhet Ergun - Mehmet Ferid Uğur, *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı* (Konya: Vilayet Matbaası, 1926), 130.

⁶ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988), 1097.

⁷ Zülfikar Tüccar, "Onat, Naim Hazım" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 33/ 351-352.

⁸ Saadettin Nüzhet Ergun ve Mehmet Ferid Uğur, *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı*. (Konya: Vilayet Matbaası, 1926), 130.

⁹ Geoffrey Lewis, *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, Çev. M. Fatih Uslu (İstanbul: Çeviribilim Yayınları, 2019), 72.

sonra üç maddeden oluşan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya "Atatürk" soyadının verilmesi hakkındaki kanun mecliste kabul edilir. Mustafa Kemal, Milli Mücadele Dönemi'nde cesur kalemiyle hizmet eden Naîm Hâzım'a "Ülkü Onat" soyadını verir.¹⁰

Naîm Hâzım Onat'ın önemli eserleri şunlardır:

1. *Güneşin Uzaklaşmasından ve Batmasından Doğan Anlamlarla Bunları Anlatmaya Yarayan Sözler Üzerine Güneş-Dil Teorisine Göre Türkçe-Arapça Karşılaştırmalar Tezine Bağlı Örnekler*
2. *Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti*
3. *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu*¹¹

1.2. Naîm Hâzım'da Mehmet Âkif Etkisi

Naîm Hâzım, Balkan Savaşlarının devam ettiği bir ortamda şiirlerinde Mehmet Âkif'in etkisi altındadır. Millî Mücadele temalı şiirlerinin ana temasını kimlik vurgusu oluşturur.¹² Naîm Hâzım, *Vatan'ın Kalbi*, *Vatan Aşkı*, *Darbe-i İkaz*, *Teselli-i Ati* başlıklı vatan, millet ve hürriyet temalı şiirlerinde Balkanlarda çıkan iç isyanlar, işgaller, savaşlar, yaşanan toprak kayıpları, zulümler ve tüm bunların yol açtığı psikolojik yıkımları Âkif te olduğu gibi derin bir teessür duyarak ele alır ve bu facianın sebeplerini tahlil eder.

Mehmet Âkif, *Safahat*'ta yer alan birçok manzumesinde özellikle *Hakk'ın Sesleri* bölümünde Balkanlarda yaşanan trajediye geniş yer verir. Bu bölümde tefrika ve atalet içinde yüzen Şark'a yani Müslüman halka ve medenî kılıklı vahşi Batı'ya karşı sert eleştirileri vardır. İslam âleminde yana yaşadığı hayal kırıklıklarından ve baba ocağı olan Balkanlarda yaşanan acılardan ve dökülen gözyaşlarından sonra ümitsizliğe kapılmış ayet tefsiri ile başladığı kimi şiirlerinde yer yer Allah'a sitem etmiş, feryat etmiş, sonrasında ise feryat ve sitemlerinden pişmanlık duyarak içli dua ve niyazlarda bulunmuştur:

Hakk'ın Sesleri (Âyet Meâli, A'râf, 155)¹³

"İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden, bizi helâk eder misin, Allah'ım..."¹⁴

"Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?"

¹⁰ Seyit Küçükbezirci, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Konya ile Yakınlığı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2016), 47.

¹¹ Tüccar, "Onat, Naim Hazım", 33/ 352.

¹² Caner Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900 -1924* (Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları, 1998), 258.

¹³ Şiirin tamamı için bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 273-276.

¹⁴ Kur'an Yolu (Erişim 24 Ocak 2023), A'râf 7/155.

Mahşerde mi bîçarelerin, yoksa felâhı!

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!

“Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

Naîm Hâzım'ın Balkan Savaşlarında yaşanan dramı ele aldığı şiirlerini incelediğimizde Âkif'le benzer duygu ve düşüncelere sahip olduğunu görürüz. Naîm Hâzım'a göre Osmanlı tebaası hürriyetin kıymetini anlayamamış ve birbirinden kopmuştur. *Darbe-i İkâz* şiirinde biz birbirimizle boğuşurken, içimize tefrika girmişken gayr-i Müslimlerin birliklerini sağladığını, camilere haçlar takıldığını, vatanın al kanlara boyandığını, nice insanımızın dul, yetim ve öksüz kaldığını, bu yaşanan felaketlerin birer ikaz olduğunu ancak gerekli dersleri almamız halinde vatanın rahat bir nefes alacağını vurgular. O da Âkif gibi şiirlerinde yer yer isyan ve feryat etse de son tahlilde Allah'ın kudretine sığınır:

Darbe-i İkâz¹⁵

Ne mi yaptın? Vatanın bağırını al kanlarla

Boyadın, kalbine: Câmilere haçlar taktın;

Nice bî-çâre kadınlar, nice insanlarla

Bî-kesânın yerini, yurdunu yıktın, yaktın.

(...)

Biz mi yaptık acaba bunları? Hep biz yaptık:

Kendimiz ayrılarak onları birleştirdik;

Muttasıl birbirimizle boğuşurken artık

Unutup hepsini düşmanlara fırsat verdik.

Naîm Hâzım, Balkan Savaşlarını işleyen *Yâ Rab* adlı şiirinde bir yandan Allah'a inanıp güvenirken öte yandan onun tasarruflarını sorgulamakta bahtsız milletin karanlıklardan bir türlü doğmayan güneşi onu ümitsizliğe düşürmektedir. Şairin kimi mısralarında Allah'a gizli bir serzenişi vardır:

¹⁵ Bu şiir, H 1328 / M 1910 tarihli Sebülürreşâd dergisinin 9. cildinin 222. sayısının 249. ve 250. sayfalarında yer almaktadır.

Yâ Rab!¹⁶

Yâ Rab! Bize, hem: “Düşmeyiniz ye’se” diyorsun;
 Hem milleti günden güne me’yûs ediyorsun!
 Ye’sin sonu yoktur, biliriz; ye’se düşenler,
 Gayyâ-yı beliyâyata düşer, kahrını bekler.
 Sen ye’si de me’yûsu da sevmezsin; inandık,
 Lakin sönüyor lem’a-i ümmîdimiz artık.

Yâ Rab adlı şiirinin başında Allah’ın tasarrufunu sorgulayan ve milletin kötü kaderini kabullenemeyen Naîm Hâzım, son bölümlere doğru düşmanların sürekli galip gelmesi ve zulümlerinin şiddetlenmesinden kaynaklı itirazından ve serzenişinden pişmanlık duyar. Şiirin son dizelerinde düşmanların işgal ve zulümlerine karşı milletin yaşadığı hissizlik ve gaflet hâlini ortadan kaldırması için Allah’a niyazda bulunur:

Taşkınlık edip inliyorum... inletiyor derd!
Afveyle İlâhî, beni; kâbil mi ki bir ferd
Takdîr-i İlâhîne senin mu’teriz olsun?
Her hükmün, evet, bir ezeli hikmete makrun

Naîm Hâzım, ayetlerin mealini nazmen tefsir etme yöntemi bakımından *Hakk’ın Sesleri* şiirinde de görüldüğü üzere kendisi gibi medrese eğitimi almış ve hafız olan Mehmet Âkif’in yolundan gitmektedir. Önce ayetin mealini verir, sonra verilen meal doğrultusunda şiirini geliştirir:

Göklerde ve yerde nice âyetler (nazar-ı ibrete alınacak ne hakikatler) vardır ki onlardan yüz çevirip de geçiyorlar.¹⁷

Gözden, yeter artık, o kalın perdeyi kaldır;
Etrâfına bir bak hele dikkatle ne vardır.
Gaflet bürümüş kalbini, her şey nazarında
Bir nûru sönük, yıldızı yok leyle-i yeldâ.
Her zerrede yüz bin güneşin şu’lesi varken,
Bir sisli karanlıkta bunalmış gibisin sen.
Karşında celî hatla yazılmış nice elvâh
Vardır ki değilsin birinin sırrına âgâh

¹⁶ Bu şiir, H 1329 / M 1911 tarihli Sebîlürreşâd dergisinin 10. cildinin 248. sayısının 228. sayfasında yer almaktadır.

¹⁷ Yûsuf suresinin 105. ayetinin nazmen tefsiri şeklinde olan bu şiir, H 1340/ M 1921 tarihli Sebîlürreşâd dergisinin 23. cildinin 582. sayısının 145. sayfasında yer almaktadır

Naîm Hâzım, *Karatay Medresesi'nde*¹⁸ ismini verdiği şiirinde Kur'an hakikatlerinden bîhaber yaşayış, dünyadan el etek çekmeye dayalı yanlış tevekkül anlayışı, tembellik, azim, çalışma gibi konuların ele alınışında yine Mehmet Âkif'in tesirleri görülür. Gerek kişisel hayatından yola çıkarak yazdığı şiirlerinde gerekse de din ve tabiat içerikli şiirlerinde Âkif'in şiirlerinde olduğu gibi vatan ve millet sevgisi yan tema olarak işlenir. Âkif'in *Asım* adlı manzumesinde Köse İmam medreseyi, Hocazâde ise mektebi temsil eder. İki temel karakterden biri olan Hocazâde diyaloglarında mektepleri savunurken medreselerin asrın icabına uygun hareket etmediklerinden ve iyi hocalar yetiştiremediklerinden dem vurur, buna karşılık Köse İmam mektepleri eleştirir. Aslında Mehmet Âkif, bu manzumesin verdiği mesajlardan da anlaşılacağı üzere oluşturduğu manzume karakterleri üzerinden hem medreseleri hem de mektepleri eleştirmekte sadece medrese ve mekteplerin değil tüm kurumların ıslah edilmesinden hakiki işlevlerine kavuşmalarından yana olduğunu hissettirmektedir.

Naîm Hâzım da medreselerin içinde bulunduğu gaflet, cehalet ve taassuptan duyduğu rahatsızlık nedeniyle dili son derece sert olan şiirler yayımlar.¹⁹ Medrese eğitimi gören ve Konya Fethiye Medresesi, Dârü'l-hilâfe Medresesi ve Sahan Yüksek Medresesi'nde müderrislik yapmış olan Naîm Hâzım, medreselerin üzerlerindeki ölü toprağından silkelenip bir an önce eğitimde geçmişteki parlak günlerine dönmelerini arzular.

Naîm Hâzım, *Şi'r-i Şebâb* adlı şiirinde başlığın hemen altında Mehmet Âkif'in sanat için sanat anlayışına sahip Divan şiirini eleştirdiği bir dizesine yer verir. Sanat, edebiyat yapıyorum, şiir yazıyorum, adı altında her türlü rezilliği, müstehcenliği neşreden gençleri sert bir dille eleştirip kınar. Ardından edebiyatı bir milletin fikirlerinin, bütün yapıp ettiklerinin yansıdığı bir ayna olarak tanımlayıp yüceltir. Naîm Hâzım, vatanın parçalandığı bir süreçte millete uyanış ve direniş şuuru kazandırması gereken edebiyatın heva ve heveslerinin peşinde koşan hovarda gençlerin elinde oyuncağa dönüştürülmesinden, edepsizliğe araç yapılmasından duyduğu öfkeyi dile getirir. Âkif gibi "toplum için sanat anlayışı" ile şiirlerini yazar. Edebiyatta ahlakî ve içtimaî bir fayda gözeten Mehmet Âkif'in poetikasının özünü teşkil eden, "Sanat, sanat için değil toplum için yapılır, edepsizliğin başladığı yerde edebiyat biter." şeklindeki düşüncesi Naîm Hâzım'ın bu şiirinin ana mesajıyla tam olarak örtüşmektedir:

¹⁸ Şiirin tamamı için bk. Davut Ertem, "Dil Bilgini ve Şair Naim Hazım'ın Sebülürreşâd'da Yayımlanan Şiirlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi", *Litteraturca*, 9/1 (Ocak 2023), 85-89.

¹⁹ Ergun – Uğur, *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı*, 130.

Şi'r-i Şebâb ²⁰**“Biradan, fâhişeden başka nedir şi'r-i şebâb?”** ²¹**(Süleymaniye Kürsüsünde)**

(…)

*Millet kırılırken, şu vatan parçalanırken,**Bir hiss-i teessür bile göstermeyen ey genç!**Bak yazdığın âsâra: Nasıl pis, ne de iğrenç!**Artık o edebsiz kalemi kır, edeb öğren!*

Naîm Hâzım'ın kısa mesnevi nazım şekliyle yazdığı *Konya Safahât-ı Hayatından: Alaaddîn Tepesi'nde* başlıklı manzumesinde tahkiye ve tasvir bakımından Âkif'in *Küfe* ve *Seyfi Baba* adlı şiirlerinin etkisi görülür. Âkif'in betimlemelerinin bir özelliği de çevrede çirkin ve olumsuz ne varsa bunlara yönelme ve bunları betimlerken mübalağalı ifadeler kullanıp çirkinin bir nevi estetize etmesidir. Âkif gördüğü çirkin manzaraların kendisinde uyandırdığı nahoş izlenimleri doğrudan ve sanatsal bir şekilde ifade eder. Âkif'in manzum hikâyelerinde mekânlar meyhane, mahalle kahvesi, sokak gibi çoğunlukla karşımıza dar mekânlar şeklinde çıksa da geniş mekânların ele alındığı ve geniş çerçevede tasvirlerin yapıldığı manzumeleri de vardır. *Safahat*'ın bilhassa “*Asım*” kısmında “betimleyici anlatıma sıklıkla yer verildiğini, memleketin genel manzarasının yanı sıra bu manzaradaki kişilerin realist bir şekilde gözleme dayalı betimlemelerinin yapıldığına”²² işaret etmek gerekir. Bunun natüralizmden geldiğini söylemek mümkündür.²³

Küfe ²⁴***Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek:******Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!******Adım başında derin bir buhayre dalgalanır***

²⁰ Bu şiir, H 1328 / M 1910 tarihli Sebülürreşâd dergisinin 9. cildinin 224. sayısının 283. sayfasında yer almıştır.

²¹ Yazarın dipnotu. Geçen hafta (Şehvet) ser-levhali bir manzûme-i edebiyeye neşr eden risâle-i edebiyeye (!)

²² Mustafa Uluçay, *Tasannûsuz Bir Sanatkar Mehmet Âkif Dil, Üslup ve Sanatı*. (Ankara: Atlas Yayınları 2016), 148.

²³ Baki Asiltürk, “Mehmet Âkif Ersoy'un Manzum Hikâyelerinde Anlatım Teknikleri”, *Haccettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*. 35 (Aralık 2021), 148.

²⁴ Şiirin tamamı için bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 22-26.

Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!

Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,

Selametin yolu insan için bu, başka değil!

Naîm Hâzım, mahalle, sokak vs. mekân tasvirlerinde tıpkı Mehmet Âkif gibi olumsuz olana odaklanır. Mehmet Âkif'e ithaf ettiği *Konya Safahât-ı Hayatından: Alaaddîn Tepesi'nde* adlı manzumesinde anlatıcı konumunda olan duyarlı hassas bir şair olarak Naîm Hâzım, evde de medresede de canı sıkılınca havanın bulutlu, yağmurlu, yerlerin de çamurlu olduğu bir günde elinde şemsiye sokağa çıkışıyla manzumesini başlatır. Kaldığı muhiti köhne kasvetli bir yer olarak niteler -ki bu mekân algısı ve tasvirinde Balkanlarda yaşanan kayıpların da payı olsa gerektir- havadar bir yer olan Alaaddin Tepesi'ne gidip yaşadığı hüzünden kurtulmak, ferahlamak ister. Burada yapılan sokak ve mahalle tasviriyle Konya'nın bir viraneye hatta kabristana dönüşmüş, estetik ve teknikten yoksun, bakımsız ve yoksul bir mahallesini Hristiyanlar'a ait bayındır binalarla kıyaslayarak realist bir biçimde aktarır:

Konya Safahât-ı Hayatından: Alaaddîn Tepesi'nde²⁵

- "Safahât" sâhib-i muhteremi Mehmed Âkif Bey'e-

Teneffüs eyleyecek bir havâ-yı sâf aramak,

Evet, muhâli temennî demek..Bizim şehrin,

Muhîti kalbe kasâvet veren bu köhne yerin

Nedense mevki'i vâreste her letâfetden,

Hayâtı okuyacak neşvezâr-ı hilkatden.

Yukarıda bir tepe vardır ki tırmanıp yalnız

Onun esintili sırtında, bir hava alırsız.

Soğukdu gerçi fakat bakmadım, biraz tepeye

Çıkar da hüznümü ta'dîl eder miyim ki diye;

Elimde şemsiye çıktım; aman, sokaklardan

Geçilmiyor; ne kadar çok çamur! Düşen, kalkan

Kısa mesnevi nazım şekliyle yazdığı yukarıdaki manzumesinde Naîm Hâzım, Âkif'in son derece önem verdiği ve *Safahat*'ta çokça işlenen ve "azim, sa'y ve vatan" gibi

²⁵ Bu şiir H 1328 / M 1910 tarihli Sebülürreşâd dergisinin 9. cildinin, 227. sayısının 331. sayfasında yer almaktadır.

temalar üzerinde durmuştur. Bu manzumesinde ve öteki manzumelerinde tıpkı Âkif gibi açık hecelerin çokça bulunduğu aruz kalıplarını tercih etmiştir. Ayrıca bu şiirinde monotonluğu kırmak için Âkif'in başvurduğu bir yöntem olan aruz kalıbı değişikliğine gitmiştir.

1.3. Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun Muhtasar Hayatı ve Eserleri

Maârif Nezâreti Teftîş ve Muâyene Encümeni azalığından tekaüt olan Hüseyin Hüsnü Bey'in oğlu olan Ali Salâhaddin Yiğitoğlu, 1877 yılında İstanbul'da doğar. Kadırga Rüştî Mektebi'nden, sonrasında İstanbul Mülkî İdâdîsi'nden mezun olur. Farsçadan ve Arapça ve Fransızcadan dersler alır. Teftîş ve Muâyene Encümeni Kalemî'ne girer. Beyazid ve Ayasofya rüştilerinde Türkçe dersleri verir. Kütüphaneler müfettişliğinde, orta öğretim dairesi ve yüksek öğretim dairesinde görev yapar. Pertevniyal Lisesi, Bezm-i Alem, İstanbul ve Davudpaşa Sultanileri ile Darü'l-Muallimin'de Arapça, Farsça ve edebiyat öğretmenlikleri yapan Ali Salâhaddin, 1936 yılında emekli olur.²⁶ 31 Aralık, 1939 tarihinde İstanbul Gureba Hastahanesi'nde vefât etmiştir. Merkez Efendi Mezarlığı'nda gömülüdür.²⁷

Ali Salâhaddin, ilk eğitimini babası Hüseyin Hüsnü Bey'den alır. Bazı mekteplerde hat ve kitâbet hocalığı yapan Hüseyin Hüsnü Bey, kitâbette yetkin biriydi ve kitâbette oğlu Ali Salâhaddin ondan çokça etkilendi. Ali Salâhaddin, meclis-i maarif üyelerinden Esad Efendi'den Arapça ders aldı. Yemenli alimlerden Şeyh Mehmed San'avî, musikîsinaş Musullu Hafız Osman gibi önemli şahsiyetlerden özellikle Hacı Zihnî Efendi'den çokça faydalandı. Farsçayı Esad Efendi'den öğrenmiş ve *Hafız Dîvân*'ını bütünüyle Esad Efendi'den okumuştur. Fransızca'yı ise Mülkiyeden Fransızca hocası olan Lavasi'den öğrendi.²⁸

Hakkında yazılan kaynaklar ile eserleri incelendiğinde Ali Salâhaddin'in fikrî ve manevî yönden gelişmesinde başta babası Hüseyin Hüsnü Bey ve Hacı Zihnî Efendi olmak üzere Hafız Osman, Abdullah Hasib ve Esad Efenditesirli olmuştur. Şiirlerinde Salâhî mahlasını kullanan Ali Salâhaddin, *Meşâhirü'n-nisâd*lı eseriyle tanınan Hacı Zihnî Efendi'nin vefatı dolayısıyla *Dîvân*'ında yer verdiği mersiyesinde irfan hocası nitelendirmesiyle övüp yücelttiği Zihnî Efendi'ye duyduğu hayranlığı samimi bir dille dizelere dökmüştür.

Hayatını incelediğimizde ilk eğitimini babasından almış olması, Arap ve Fars dillerine bu dillerle şiir yazabilecek kadar hâkim olması, muallimlik yapmış olması, musikîye olan ilgi ve merakı, marş sözleri yazmış olması gibi Âkif'le dikkate değer, ilginç

²⁶ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*. (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 1609.

²⁷ Fevziye Abdullah Tansel, "XX. Asır Türk Edebiyatının Unutulmaması Gerekli Şairlerinden Ali Salâhaddin Yiğitoğlu", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 3, (Temmuz 1977), 286.

²⁸ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*. (İstanbul: Suhulet Basımevi, 1936), 463.

ortak yönleri olan Salâhî mahlaslı Ali Salâhaddin'in *Aşkın Sesi*, *Ravzatü'l-ihlâs* ve *Mehâsin-i ahlâk* adlı telif eserlerinin yanı sıra İbnü'l-Arabî ile İbn-i Fârız'dan yaptığı tercümeleri de vardır.

1.4. Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nda Mehmet Âkif Etkisi

Seçtiği temalar, kullandığı dil ve anlatım özellikleri ile vatan, millet, ahlak ve eğitim konusundaki duygu ve düşünceleri bakımından Mehmet Âkif'ten etkilenen bir diğer önemli *Sebîlürreşâd* dergisi şairi ise Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'dur. Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun bazı şiirlerinde ele alınan temalar ve bu şiirlere berilen başlıklar yönüyle Mehmet Âkif'in kimi şiirlerinin tema ve isimlendirmelerine benzer. Örneğin Âkif'in Kur'an başlıklı şiirine karşılık Ali Salâhaddin'in *İlham-ı Kur'an* şiiri, Âkif'in *Tevhid ve Feryad* şiirine karşılık Ali Salâhaddin'in *Feryad* başlıklı şiiri, yine Âkif'in *Bir Mezar Taşına Yazılmış İdi* başlıklı şiirine karşılık Ali Salâhaddin'in *Mezar Taşı Yahud Müncemid Gözyaşı* başlıklı şiiri mevcuttur ve söz konusu şiirlerin temaları da birbirine benzerdir. Ali Salâhaddin'in Mehmet Âkif'le örtüşen bir diğer yönü de İran edebiyatının meşhur şairi Sa'dî'den etkilenmesi tıpkı Âkif gibi Sa'dî'yi ve eserlerini (Bostan, Gülistan) öven kaside türünde bir şiir yazmasıdır. Keza Ali Salâhaddin'in Âkif'e benzer bir yönü de Âkif'in *İstiklâl Marşı* yazmış olması Ali Salâhaddin'in ise görev yaptığı okullar için marş sözleri yazmış olmasıdır. Ali Salâhaddin *Ankara Lisesi Marşı*, *Erenköy Lisesi Marşı* ile *Bezm-i Alem Kız Lisesi Marşı*'nı yazmıştır.

Ömer Nasuhi Bilmen, Ferit Kam, Mehmet Âkif gibi İslamcılık fikir akımının savunucusu şair ve yazarların bir araya geldiği *Sebîlürreşâd* dergisinde yazıları ve şiirleri neşredilen Ali Salâhaddin vatansever ve dindar bir kişiliğe sahiptir. Ali Salâhaddin'in özellikle konusunu İslam tarihinden alan manzum hikâyelerinde ve *İstiklal Savaşı* temalı şiirlerinde Mehmed Âkif'in üslûp bakımından etkileri açıkça görülür.

XX.yy.da *Dîvân* şiiri geleneğinin son temsilcilerinden olan Ali Salâhaddin, gelenekten farklı olarak şiirlerinde döneminin toplumsal ve tarihî olaylarına şahitlik etmiş, dönemine adeta ayna tutmuştur. *İstiklal Savaşı* temalı *İzmir'e Kavuştuk*, *Hasbihâl-i Hilâl*, *Dumlupınar Şehîdlerine* ve *Şanlı Ordu* gibi şiirlerini dinî ve millî bir duyarlılıkla yazmıştır. Bu tarz şiirlerinde vatan, bağımsızlık ve zafer coşkusu temaları üzerinde duran Ali Salâhaddin, Namık Kemal'in ve Mehmet Âkif'in coşkulu üslûplarından etkilenmiştir.

Ali Salâhaddin'in Mehmed Âkif'in başyazar olduğu *Sebîlürreşâd* dergisinde yazıları ve şiirleri neşredilmiştir. Şiirlerinde Mehmed Âkif'in üslûbundan etkilenen Ali Salâhaddin Yiğitoğlu, bazı manzum hikâyelerinin konularını Mehmet Âkif gibi İslam tarihinin hamasî vakalarından almıştır. Ali Salâhaddin'in *Telehhüf-i Mâder* başlıklı manzumesi, son Endülüs hükümdarlarından Ebû Abdullah Muhammed b. Ali'nin annesi Aişe'nin oğlunu azarlayan hitabı biçiminde düzenlenmiştir. Keza *Zerka ile Muaviye* adlı manzum hikâyesinde de Zerka'nın Halife Muaviye'ye karşı korkmadan, çekinmeden

duygu ve düşüncelerini dile getirmesi ele alınmıştır. İslam tarihinden esinlenen Ali Salâhaddin'in bu şiirlerinde, dil ve anlatım özellikleri ile oluşturulan güçlü kadın karakterler yönünden Mehmed Âkif'in ünlü manzumelerinden *Kocakarı ile Ömer* adlı manzumesinin etkileri görülmektedir:

Kocakarı ile Ömer²⁹

Emîr'e, öyle mi? Kahretsin an-karîb Allah!
Yakında râyet-i ikbâli ser-nigûn olsun...
Ömer, belâsını dünyâda isterim bulsun!
– *Ne yaptı, teyze, Ömer, böyle inkisâr edecek?*
– *Ya ben yetîm avuturken, Emîr uyur mu gerek?*
Raiyyetiz , ona bizler vedîatu'llâhız ;
Gelip de bir aramak yok mu?

Zerkâ ile Muâviye³⁰

–*Anladım sâfvet-i ahlâkını, artık Zerkâ*
Söyle hâcâtını îfâ edeyim. -Lutf u sehâ
İstemem hem kasem etdim ki Ali'den sonra
Kayd-ı ihsâna esîr olmayayım hîç; şu sıra
Maksadın katl ise öldür de o tavk-ı minnet
Gerdenimden çıka cânım gibi verme mühlet
Rikkati cûş u hurûş etdi Emîr'in o zamân
Afv u takdîrini kıldı şu zeminde ilân

Telehhüf-i Mâder³¹

Îtâb-ı Hak gibi arslan yürekli vâlidesi
Dehen-güşâ-yıgazab oldu dinle cânlı sesi:

²⁹ Şiirin tamamı için bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 115-124.

³⁰ Şiirin tamamı için bk. Davut Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 207-212.

³¹ Şiirin tamamı için bk. Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, 205-207.

*Ey âlem-i şerefîn fâciât- ı hâtırâsı,
Sülâle-i Arab'ın nâ-murâd yüz karası!
Bütün mesâm-ı vücûdum -utan ki- şerminden
Müzâb olup gidiyor giydiğim olaydı kefen,
Gömeydiler beni çöllerde görmeden bunu âh
Açık alınla varırdım İlâh'ıma billâh.*

Hem *Dîvân*'ında hem de *Nuhbetü'l-Emsâl* adlı Arap mesellerinin manzum tercümesi olan eserinde atalet, cehalet ve ümitsizliğin topluma verdiği zararları dile getirmesi; çalışma, azim, güzel ahlak, doğruluk ve dürüstlük gibi değerleri tema olarak sıklıkla işleyip yüceltmesi yönüyle Ali Salâhaddin'in Mehmet Âkif'ten etkilendiği söylenebilir:

*Devâsı olmayan bir hastalık ancak belâhetdir
Müdâvâtı kolay illet de bi'n-nisbe cehâletdir*³²

*Azm u sebâtâdemi neyl-i merâm eder
Aldırmayan mezâhma dünyâyı râm eder*³³

İstiklâl Marşımız ile Ali Salâhaddin'nin *Hasbîhâl-i Hilâl*³⁴ adlı şiiri arasında kullanılan kavramlar ve imgeler yönüyle benzerlikler görülür. Ayrıca söz konusu şiirin söyleyiş özellikleri, üslûbu Âkif'in *İstiklâl Marşı*'ndaki coşkulu söyleyişini ve hitâbet üslûbunu bize çağrıştırır:

Hasbîhâl-i Hilâl-Benim îmân gibi hiç ölmeyecek rûhum var
İstiklâl Marşı-Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var

Hasbîhâl-i Hilâl-O ezânlar yine çın çın ötüyor korkma sakın
İstiklâl Marşı-O ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli..

Hasbîhâl-i Hilâl-Şühedâ makberesi toprağımın zerreleri
İstiklâl Marşı-Şühedâ fıskırarak toprağı sıksan şühedâ

³² Şiirin tamamı için bk. Davut Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, 265.

³³ Meselin Arapça aslı ve geçtiği sayfa için bk. Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, 357.

³⁴ Şiirin tamamı için bk. Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, 191-193.

Hasbîhâl-i Hilâl-*O benim sevgili yurdum ona toz kondurmam*

İstiklâl Marşı-*O benimdir, o benim milletimin yıldızıdır parlayacak*

Hasbîhâl-i Hilâl- *Azıcık maskeni kaldır bu tecâvüz çoktur*

İstiklâl Marşı-*Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar*

Hasbîhâl-i Hilâl şiiri ile *İstiklâl Marşı*'ndan alınan yukarıdaki son iki dizede de görüleceği üzere *İstiklâl Savaşı*'nda Batı'nın gerçek yüzünü gösterdiğini, medeniyet maskesi altında aslında canavardan bir farkının olmadığı açıkça vurgulanmaktadır. Ali Salâhaddin, Mili Mücadeleyi konu alan şiirlerinde özellikle ordumuza ithaf ettiği millî ve dinî bir duyarlılıkla yazdığı vatan, bağımsızlık ve zafer coşkusunun vurgulandığı *Şanlı Ordu* ile *Dumlupınar Şehitlerine* adlı şiirlerinde millî şairimiz Mehmet Âkif'in *Çanakkale Şehitlerine* şiirindeki coşkulu üslûbundan ve kullandığı hamasî ve dinî kavramlardan etkilenme vardır:

Çanakkale Şehitlerine ³⁵

Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermîler...

Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!

(...)

Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsran,

O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;

(...)

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,

Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

Dumlupınar Şehitlerine ³⁶

Gökde ervâh-ı şehidân ediyor Hakk'a sücûd,

Etdiler milletin ihyâsı için bezl-i vücûd.

Kıldılar çünkü yed-i zulmü cihânda nâ-bûd

Rûh-ı Peygamber ile oldu bu millet mesûd.

³⁵ Şiirin tamamı için bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 579-581.

³⁶ Şiirin tamamı için bk. Ertem, *Salâhî'nin Dîvân'ı ve Nuhbetü'l-Emsâl'i*, 187-188.

(...)

Vatan âgûşuna aldı o şehidânı bugün,

O şehidân-ı hamiyet vatanın cânı bugün

Sonuç

Hemen hemen bütün şiirleri, tercümelere ve yazıları yayımlandığı ve uzun bir süre başyazarlığını yaptığı için ismi Mehmet Âkif'le özdeşleşen *Sırat-ı Müstakim/Sebîlürreşâd* dergisi döneminin muhafazakâr şairlerine ve yazarlarına sayfalarını açmış ve adeta bir mektep vazifesi görmüştür. Âkif'in bu dergide şiirleri yayımlanan şairler üzerinde bir vatan ve İslam aşığı olarak fikrî ve edebî yönden az veya çok tesirleri olduğu muhakkaktır. Bu şairlerden biri de daha çok dil bilgini olarak tanınan Naîm Hâzım'dır. Naîm Hâzım'ın *Sebîlürreşâd* dergisinde yayımlanan şiirlerinde gaflet, atalet, geri kalmışlık ve eğitim üzerinde önemle durduğu konular olmuş ve bu temaları işlediği şiirlerinde Mehmet Âkif'in etkisinde kalmıştır. Şiirlerinde İslam'ın ve Osmanlı'nın son derece parlak olan mazisini günümüzle kıyaslayarak atalarımızın bilim ve sanat alanlarında imza attıkları eserlerin ve elde ettikleri başarıların yeni nesiller tarafından örnek alınması gerektiğini vurgulamıştır. Tıpkı Mehmet Âkif gibi geçmişte bilim ve sanat alanlarında elde edilen başarıların, üstünlüklerin sebebini Kur'an-ı Kerim hakikatlerinin doğru anlaşılmasına ve hükümlerinin uygulanmasına bağlamıştır.

Naîm Hâzım'ın anlatıcı olduğu kişisel hayatı ile ilgili olan manzum hikâyelerinde özellikle de memleketi olan Konya şehrinin mekânlarına dair tasvirlerinde Mehmet Âkif'in manzumelerinin etkisi altında kalmıştır. Naîm Hâzım, Âkif gibi hemen bütün manzumelerinde her türlü terakkiden yoksun ve uyuşuk İslam âlemini yaptığı realist ve natüralist tasvirlerle uyandırmaya çalışır.

Daha çok dil üzerine yaptığı akademik çalışmaları ile bilinen ve *Sebîlürreşâd* dergisinde Mehmet Âkif'ten sonra en çok şiiri yayımlanan şair olan Naîm Hâzım'ın *Sebîlürreşâd*'da neşredilmiş şiirleri incelenmiş ve Mehmet Âkif gibi sanatta toplumsal fayda gözetken, edebî yönden güçlü, vatansever bir şair olduğu kanaatine varılmıştır.

Ali Salâhaddin, gerek *Divan*'ında yer alan Mili Mücadeleyi konu alan şiirlerinde gerekse de *Nuhbetü'l-emsâl* adlı eserindeki didaktik ve hikemî şiirlerinde Mehmet Âkif'ten etkilenmiştir. Ali Salâhaddin'in bilhassa *Hasbıhâl-i Hilâl* şiiri ile *İstiklâl Marşımız* arasında kullanılan imgeler ve kavramlar bakımından benzerliklerin yanı sıra *İstiklâl Marşı*'nda olduğu gibi coşkun bir söyleyiş ve hitâbet üslûbu göze çarpar. Ali Salâhaddin, bazı manzumelerinin konularını Mehmet Âkif gibi İslam tarihinin hamasî, millî ve ahlakî dersler alınabilecek hadiselerinden almıştır. Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun şiirde seçtiği temaları ve isimlendirmeleri de Âkif'in tema ve isimlendirmelerine benzerdir. Sonuç itibarıyla dönemin en çok takip edilen dergisi olan aynı zamanda milli mücadelede adeta bir karargâh gibi aktif rol üstlenen *Sebîlürreşâd*'ın başyazarı olarak

Mehmet Âkif'in bu dergide çok sayıda şiirleri yayımlanan önemli şairlerden Naîm Hâzım ile Ali Salâhaddin üzerinde daha çok tema ve üslûp yönüyle kayda değer tesirleri tespit edilmiştir. *Sebîlürreşâd* dergisi şairlerinden Naîm Hâzım ve Ali Salâhaddin dışında Âkif'in yakın çevresinden Tahirü'l-Mevlevî, Midhat Cemal Kuntay, Ferid Kam, Süleyman Nazif ile Cumhuriyet Dönemi şairlerinden Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Cahit Zarifoğlu gibi muhafazakâr ve mistik şairler üzerinde Mehmet Âkif'in ne ölçüde tesirleri olduğu ise incelenmeye değer başka bir araştırma bir konusu olarak önümüzde durmaktadır.

Kaynakça

- Asiltürk, Baki. "Mehmet Âkif Ersoy'un Manzum Hikâyelerinde Anlatım Teknikleri". *Haccettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*. 35, (2021), 135-151.
- Ceyhan, Abdullah. *Sırat-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd Mecmuaları Fihristi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Efe, Adem. "Sebîlürreşâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/251-253. İstanbul: TDV Yayınları. 2009.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. *Türk Şairleri*, İstanbul: Suhulet Basımevi, 1936.
- Ergun, Saadettin Nüzhet ve Uğur, Mehmet Ferid. *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı*. Konya: Vilayet Matbaası, 1926.
- Ersoy, Âkif Mehmet. *Safahat*. M. Ertuğrul Düzdâğ (Haz.). İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Ertem, Davut. "Dil Bilgini ve Şair Naim Hazım'ın Sebîlürreşâd'da Yayımlanan Şiirlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi". *Litteraturca* 9/1 (2023), 85-89.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- İnal İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.
- Konya_basini_uzerine. Erişim 20 Haziran 2022. <http://www.kgc.org.tr>
- Kur'an Yolu. Erişim 12 Mayıs 2022. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Küçükbezirci, Seyit. *Mustafa Kemal Atatürk'ün Konya ile Yakınlığı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Lewis, Geoffrey. *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*. çev. M. Fatih Uslu, İstanbul: Çeviribilim Yayınları, 2019.
- Öztürk, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi 3. Dönem 1927 - 1931*. C. 2. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1995.
- Sural, Mahmut. "50 yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya*(6 Aralık 1975).
- Tansel, Fevziye Abdullah, "XX. Asır Türk Edebiyatının Unutulmaması Gerekli Şairlerinden Ali Salahaddin Yiğitoğlu", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*. 3, (1977), 265-282
- Taşer, Seyit. Osmanlı Basınında Arnavutluk İsyanı (Tanin, Sada-yı Millet ve Yeni Gazete Örneğinde-1910) *Route Educational and Social Science Journal*. 4, (2017), 237.
- Tbmm Albümü. Erişim 15 Temmuz 2022. https://www5.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Ciltı/Ciltı.pdf
- Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâilî*. haz. Cemal Kurnaz -Mustafa Tatçı. Ankara: Bizim Büro Yayınları. 2001.

Tüccar, Zülfikar. "Onat, Naim Hazım". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/ 351-352. İstanbul: TDV Yayınları. 2007.

Uluçay, Mustafa. *Tasannûsuz bir Sanatkâr Mehmet Âkif Dil, Üslup ve Sanatı*. Ankara: Atlas Yayınları, 2016.

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Mushaf Neşriyat, 2012.